

Komunikace

Charakteristika a význam mezilidské komunikace, formy komunikace u jedinců se sluchovým postižením

Kateřina Blatná

Komunikace – vymezení pojmu

- z latinského **communicatio** = spojování, sdělování
- obecně **lidská schopnost užívat výrazové prostředky k vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů**

Komunikační proces

- **složitý proces přenosu informací**
- ve významu **interakce** chápeme jako **vzájemné a oboustranné ovlivňování mezi dvěma nebo více systémy**

Druhy komunikace

- **verbální**
- mluvené artikulované jazyky, psané formy řeči, znakované jazyky
- **nonverbální**
- pohledy, výrazy obličeje (mimika), pohyby (gestika), fyzické postoje (posturologie), vzdálenosti (proxemika), doteky (haptika)

Klasifikace neverbální komunikace

- **pohledy** – délka, četnost, intenzita..
- **mimika** – emoce
- **gestika** – kývnutí, mávání, kousání nehtů..
- **posturologie** – znuděný, ledabylý postoj..
- **proxemika** – veřejná, osobní, intimní zóna
- **haptika** – síla, povaha doteku, četnost

Komunikace osob se SP

- 2 základní typy komunikačních systémů:

- **audio-orální KS**
mluvená řeč, psaná řeč, odezírání
- **vizuálně-motorické KS**
český znakový jazyk, znakovaná čeština, prstová abeceda, pomocné artikulační znaky aj.

Komunikační formy SP

- **mluvená řeč**

- odezírání
- psaná forma řeči

- **systemy manuální komunikace**
  - vázané na strukturu řeči:
- **pomocné artikulační znaky (PAZ)**
- **prstová abeceda**
- **fonémické posunkové kódy** (Hand-Mund systém, Cued Speech)
- **znakové jazyky** (znakovaná čeština)
  - **znakové jazyky** (znakový jazyk)
  - **mimika, gestikulace, dramatizace, pantomima**

Z pohledu legislativy

- zákon č. 155/1998 Sb., **o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob**, ve znění **zákona č. 384/2008 Sb.**, (v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb.)
- dříve zákon č. 155/1998 Sb., **o znakové řeči**
- definuje ...

- **český znakový jazyk**
- **komunikační systémy vycházející z českého jazyka**
- <http://ruce.cz/clanky/506-zakon-o-komunikacnich-systemech-neslysicich-a-hluchoslepych-osob>

Zákon o komunikačních systémech v TKN

- <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/208562221800018/obsah/147874-novy-zakon-pro-neslysici-a-hluchoslepe-osoby>

Komunikační systémy vycházející z ČJ

- **znakovaná čeština;**
- **prstová abeceda** + taktilní forma;
- **vizualizace mluvené češtiny;**
- **písemný záznam mluvené řeči;**
- Lormova abeceda;
- Daktylografika;
- Braillovo písmo s využitím taktilní formy;
- taktilní odezírání;
- vibrační metoda Tadoma

Mluvená řeč

- překlenutí komunikační bariéry s majoritní společností

Psaná forma řeči

- cílem je rozumět psanému textu a umět vyjadřovat myšlenky psanou formou

Odezírání

- = vnímání mluvy zrakem a její chápání podle pohybů úst, mimiky, výrazu očí a gestikulace
- SP vnímá při odezírání **kinémy** (mluvně pohybové útvary odlišitelné od jiných
- 11 kinémů pro všechny české hlásky, 4 kinémy pro samohlásky, 7 kinémů pro souhlásky

Předpoklady pro odezírání

Proč se odezírá pokaždé s jiným úspěchem?...

Jak usnadnit odezírání?

- klidné osvětlené místo
- být tváří otočený k odezírajícímu
- vhodná vzdálenost (odezírající určí sám)
- upozorníme odezírajícího, že chceme začít hovořit
- řekneme předem téma hovoru
- mluvíme výrazně (nepřehánět artikulaci – nepřirozené) a mírně pomaleji než obvykle
- nežvýkáme
- nedáváme ruce blízko úst
- vyhýbáme se slovní vatě
- ptáme se: „Co jsi rozuměl?“, nikoli „Rozumíš?“
- necháváme odezírajícího častěji odpovídat, abychom zjistili, zda nám rozuměl
- sledujeme výraz odezírajícího

Pomocné artikulační znaky

- PAZ = gestické pomůcky k podpoře vnímání a produkce hlásek, podávají informaci o tom, jak se tvoří jednotlivé hlásky a hlásková spojení
- využívají se při tvoření, fixaci a automatizaci správné artikulace u SP

Fonemické komunikační kódy

- **Hand-Mund systém**
- manuálně orální systém, podpora výslovnosti a odezírání
- druh fonetické prstové abecedy **znázorňující činnost té části mluvidel, která je při artikulaci zraku nepřístupná** (např. poloha jazyka znázorněna zvednutím prstů)
- **Forchhammer**

➤ Fonemické komunikační kódy 2

- **Cued speech** –“cue“ – pomocný klíč, kombinace tvarů prstů a poloh ruky vyjadřující skupiny samohlásek a souhlásek + odezírání mluvení
- <https://www.youtube.com/watch?v=plPw4H-ZsMg>

- **Chirografie** – podpora odezírání, poloha prstů označuje hlásku či slabiku ve spojení s artikulací, chirémy (9 prstových poloh) + 4 lokace na obličeji, Polsko

Prstová abeceda

- užívá různých poloh a postavení prstů k vyjádření hlásek nebo písmen
- **druhy: jednoruční, obouruční, smíšená;** dlaňový daktyl, daktylografika
- **výhody:**
- **nevýhody:**

Znakový jazyk

- tzv. **vlastní znakový jazyk neslyšících** (přirozený jazyk neslyšících)
- vizuálně-motorický prostředek komunikace
- umožňuje plnohodnotnou komunikaci
- vlastní gramatika i vlastní slovník
- „mateřským“ jazykem je pouze pro část neslyšících – pro ty, co se již hned od narození setkávali se ZJ

Znakový jazyk u batolat

- **žvatlání v mluvené jazyce**
- **manuální žvatlání**

Znak

- **složka manuální**
- tvar ruky, orientace dlaně a prstů, pohyb ruky

- **složka nemanuální**
- výraz obličeje, pohled, pozice a pohyb hlavy či trupu a orální složka

Gestuno

- **nadnárodní znakový systém**

Kom. systémy v zákoně (TKN)

- <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096066178-televizni-klub-neslysicich/208562221800018/obsah/147875-cesky-znakovy-system>

Mezinárodní znakový systém

Specifika komunikace osob se SP

- **stálý zrakový kontakt**
- narušení **osobní zóny**
- výrazná **mimika**
- viditelnost na velkou vzdálenost (**šeptání** neexistuje...)

- při tmě možnost **taktilního kontaktu**

Navázání kontaktu

- **zvuk** – zbytky sluchu
- **dotek** – rozevřenou dlaní (ne hlava, ne ruka!!!)
- **jiná osoba** – distanční vzdálenost, často např. ve škole
- **vibrace** – jen určité prostory; dupání (pro některé neslušné), klepání
- **pohyb** – dlaní lehké mávání vertikálně (dobře rozlišitelné periferním viděním)
- **světlo**

Pravidla pro kontakt dotekem

- **nikdy:**
- zezadu, hlava, záda, ruka od lokte dolů
- **kdykoli, kdokoli:**
- rameno a horní část paže
- **důvěrné:**
- stehna – pokud sedíme, osoby se již musí znát
- **velmi důvěrné:**
- přední část těla, ruce od loktů dolů – pokud neznakují (artikulační orgán)

- **u dětí pravidla neplatí**

Znakování s miminky

www.znakovanismiminky.cz

Baby signs

www.babysigns.cz

Literatura

- HORÁKOVÁ, R. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. 1.vyd. Praha: Portál, 2012. 159 s. ISBN 978-80-2620-084-0.
- HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: FRPSP, 1997.
- KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. Praha: Grada, 2006.
- KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 2002.
- STRNADOVÁ, V. *Hádej co říkám aneb Odezírání je nejisté umění*. Praha: Helix, 2001.
- Zákon č. **384/2008 Sb.**, o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých